

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача
Нови Сад

УСВАЈАЊЕ ОСНОВНИХ МУЗИЧКИХ ЕЛЕМЕНАТА КРОЗ ИНСТРУМЕНТАЛНУ МУЗИКУ У ПРЕДШКОЛСКОМ УЗРАСТУ

МАСТЕР РАД

МЕНТОРКА:
др Мирјана Матовић

КАНДИДАТКИЊА:
Бојана Ранђеловић 9/19 М-1

Нови Сад, август. 2023.

*Овај рад посвећујем пре свега својој породици, која ми је пружила топлину подршке:
Тати, мами и брату.
Ваша Бојана.
Хвала!*

САЖЕТАК:

Слушање музике, као опажање и разумевање самог музичког дела представљају комплексне процесе који зависе од више фактора. На то како ће музички елементи кроз инструменталну музику бити прихваћени и схваћени, у високој мери пре свега утичу узраст, музичко искуство, припрема пред слушање, као и реализација дате активности, односно методски поступци који се примењују у оквиру наставе музике. Два основна психолошка процеса, опажање и разумевање музичке форме представљају апстрактан, односно један од тежих задатака пред децом предшколског узраста, осим ако не постоје припрема пред слушање музике, објашњење, или подударност са другим областима. Поред тога, опажање музичке форме, само по себи, деликатна је ментална активност која садржи, поред способности музичке перцепције деце и когнитивну обраду података, тј способност апстрактног музичког мишљења. Слушањем инструменталне музике, деца предшколског узраста усвајају нове правце, почињу да препознавају моћ музичке форме, стварају простор за топлу комуникацију између себе и одраслих, испуњавајући тиме сва њихова чула (Соколовић, 2019:52). Музика као саставни део живота сваког детета, човека припада временским уметностима, док музичко збивање представља процес који се одвија у времену.

КЉУЧНЕ РЕЧИ:

Музички елементи, слушање музике, опажање, темпо, ритам, деца

ABSTRACT:

Listening to music, as perceiving and understanding the piece of music itself, are complex processes that depend on several factors. Age, musical experience, preparation before listening, as well as the realization of the given activity, i.e. methodical procedures applied within the framework of music lessons, have a great influence on how musical elements will be accepted and understood through instrumental music. The two basic psychological processes, perception and understanding of musical form are abstract, that is, one of the most difficult tasks before preschool children, unless there is preparation before listening to music, explanation, or concordance with other areas. In addition, the perception of musical form, in itself, is a delicate mental activity that contains, in addition to the ability of musical perception of children, cognitive processing of data, ie the ability of abstract musical thinking. By listening to instrumental music, children of preschool age adopt new directions, begin to recognize the power of the musical form, create space for warm communication between themselves and adults, thus fulfilling all their senses. Music, as an integral part of the life of every child, belongs to the arts of time, while musical events represent a process that takes place in time.

KEY WORDS:

Musical elements, listening to music, perception, tempo, rhythm, children

САДРЖАЈ

1. УВОД	6
2. ТЕОРИЈСКИ ДЕО	9
2.1. Музички инструменти	10
2.2. Основни елементи инструменталне музике	11
2.3. Савремени приступ музичкој педагогији	13
2.3.1. Далкроз метода.....	13
2.3.2. Орф метода	15
3. МЕТОДОЛОШКИ ДЕО	17
РИТАМ	17
3.1. Активност 1- метода Карлф Орфа.....	17
3.2. Активност 2- Далкроз метода	20
АРТИКУЛАЦИЈА И ПРЕДСТАВЉАЊЕ НОТА УЗ ПОМОЋ ЦРТЕЖА	244
3.3. Активност 1	24
3.4. Активност 2	26
ТЕМПО	28
3.5. Активност 1	28
3.6. Активност 2	31
ДИНАМИКА	334
3.7. Активност 1	33
3.8. Активност 2	35
4. ЗАКЉУЧАК	38
5. ЛИТЕРАТУРА	39

1. УВОД

Испољаванье музичког доживљаја, које се најспонтаније одвија у области стваралаштва, треба подстицати кроз све активности на часовима музичке културе: певање песама, извођење бројалица и музичких игара, свирање на дечијим инструментима и слушање музике. Музичко васпитање као део свеукупног образовања ученика предшколског узраста представља неодвојиви део моралног, интелектуалног и естетског васпитања и означава важан чинилац развоја ученика. Музички елементи као саставни делови музичког садржаја подстичу морално размишљање, осећања и вредности, активирају когнитивне процесе опажања, меморије и креативног мишљења, доприносе овладавању и развоју вештина, навика и способности (Вукићевић, 2022). Аутор Гајић наглашава сам значај естетског васпитања у систему основношколског васпитања и образовања, прецизно сагледавају улогу уметничких предмета и стваралачког подручја у формирању креативне личности ученика, једног од основних циљева и императива савременог образовања. Као једна од њих, Музичка култура, новим садржајима, циљевима и исходима, би требало да предшколацима омогући упознавање свих димензија музике на основу стеченог искуства у свим наставним областима – извођењу музике, слушању музике и децјем музичком стваралаштву. Од велике важности је предузимање одговарајућих корака и образовне стратегије у раду са ученицима предшколског узраста, периода који је битна карика у процесу развоја креативних, стваралачких и естетских способности ученика. (Гајић, 2004: 34). Једна од главних одлика музике, непосредност деловања, од суштинског је значаја баш у предшколско доба, доба значајног развоја личности. Срећа, туга или неко друго стање расположења исказано музиком доживљавамо и онда када нисмо у ситуацији да објаснимо на који начин је музика мотивисала одређено расположење у нама. Дете предшколског узраста искрено и отворено за нова сазнања, постепено прихвата оно што му музика нуди, а то је од велике важности у раздобљу када мења средину и већи део дана проводи у вртићу, посебно у периоду адаптације и реадaptације. Применом музике веселог карактера и осмишљеним избором се може ублажити туга и несигурност детета, које пати због одвајања из породичног амбијента, здравственог или можда неког другог разлога (неправилан однос родитеља према детету, љубомора, неприкладно одевање). Моћ музике да пробуди у човеку одређено расположење има утицаја и за рад са децом која су већ прихватила вртић као секундарни животни

простор. Сама музика доприноси формирању једне пријатне васпитне средине за игру и рад. На тај начин дете које је опуштено и расположено са великом радошћу прима подстицаје бивали они музички или не. Великобројне су игре и садржаји који у међусобном преплитању са музичком грађом вреде за дете, радост у игри уз музику, дограђујући започете процесе развоја личности.

Како су познати улога и значај музичког васпитања и образовања, основне активности слушања музике као његовог сегмента, за развој дечијих музичких способности и музичке писмености, а кроз њих и утицај на музичке преференције, рад са децом на предшколском узрасту подразумева коректан, организован приступ и непрекидан рад, са врло јасним циљевима и задацима. На предшколском и млађем школском узрасту, у области музичког образовања, и даље се већа пажња усмерава на музичко извођење, док је мања пажња посвећена развијању музичке писмености, перцепције и рецепције музичког дела. Сходно томе, континуирано слушање и упознавање музичких дела јесте главни аспект који може утицати на когнитивни, афективни и психомоторни развој детета. Слушање музике је музичка активност, која уз ангажовање чула слуха, покреће и делује на човеков духовни живот у коме укључује једну широку лепезу осећања и расположења (Терзић, 2003: 203). Упознавање, усвајање и разумевање музике представља процес који траје током читавог циклуса живота. Тако наводе Ксенија Мирковић-Радош и Емилија Матић (Мирковић и Матић, 1986), уколико је почетак тог сазнања у најранијим искуствима, онда би детету управом у том добу требало осигурати широк спектар најразноврсније музике, употпунити музичке доживљаје, на основу којих ће, прерадом утисака стечених чулима. доћи до сазнања која ће омогућити лакше разумевање музике и развијање љубави према њој. Сам доживљај биће снажнији, уколико је дете, увек када је то омогућено, активно у музичком збивању. С обзиром на то да у предшколском узрасту долази до креирања елементарног музичког укуса и преференција, требало би да се слушају она музичка дела која одговарају њиховом узрасту: пажљиво одабрана, јасне форме и садржаја и релативно кратка. У периоду предшколског ураста, развој музичких способности је најинтезивнији и представља темељ даљег развоја. Способност прихватања нових сазнања је велика у овом периоду и то би требало искористити на најбољи могући начин, без обзира на то да ли је дете наследило мање или веће диспозиције, исправан рад са децом даће пријатне резултате.

Циљ овог рада је да пре свега дођемо до сазнања да ли деца слушајући инструменталну музику уз примењене активности које ће бити представљене у методолошком делу, усвајају основне музичке елементе (артикулација тонова, динамика, темпо и ритам). Поједина истраживања показала су да излагање детета музичким активностима доприноси, развоју одређених врста интелектуалних способности, бољој координацији покрета, концентрацији, памћење, развоју осетљивости за разумевање и доживљавање музике (Клеменовић и Луциа, 2008: 300). Свако дете поседује све способности које су кључне за формирање личности, напредовања. Она теже ка новијим сазнањима, истраживањима, уз јављање спонтаног потенцијала, за који је неопходно рационално развијање. Адекватна средина, услови као и позитивно деловање саме околине у којој је окружено, породица може пријатно утицати на развој детета, пријатном мотивацијом да истражује, препознаје и уочава. Путем игре, активности и експеримента, на маштовит и креативан начин можемо придобити дечију пажњу и навести их да истражују своја чула. Стога би требало децу усмеравати од најранијег узраста да слушају музику на прави начин, да разумеју њен језик и изражајна средства. Са пуних пет или шест година деца могу препознати корачнице, успаванке, народне игре, док у најстаријој васпитној групи између шест и седам година веома истаначним смислом за промене у карактеру музике, на свој начин да описују разлике у деловима исте композиције. Подстицање музиком као и неговање дечје пажње и способност запажања промена, је од великог значаја да даље упознавање и бављење музиком, али и шире (Мирковић и Матић, 1986).

2. ТЕОРИЈСКИ ДЕО

Образовни потенцијал и узајамно деловање музике и физичке активности на предшколском узрасту очигледни су у потреби да се искаже природни стимуланс покрета музиком. У пољу развојне психологије, дечији развој посматра се са различитих становишта. Прате се когнитивни, физички, моторни, сензорни, емоционални развој, развој говора, социјалног понашања, меморијом пажње, маште. Деца узраста од треће године до поласка у школу манифестују „увећање игровне активности, експанзија развоја симболичких функција и имагинације и интуитивног мишљења. У томе периоду развија се говор, креирају представе, долази до „интериоризације” радње. Тим путем дете постаје самосталније у погледу бриге за себе, завршавању свакодневних активности и поседује виши ниво толеранције за „одвајање од родитеља” (Браловић и Михајловић, 2018: 45).

У даљем тексту, даћемо преглед музичког садржаја-развоја перцепције музике и вокалног развоја у оквиру периода у предшколској узрасној фази између 4 и 5 година:

- дете може усвојити текст песме са разумевањем, осећајући повезаности текста и мелодије (Ђурковић, 1998);
- деца певају са много већом интонативном стабилношћу, успевају да одрже тоналну стабилност за време целе песме, док се смањује фреквенција осмишљавања спонтатних песама (Pound & Harrison, 2002: 278);
- у раздобљу између четврте и шесте године креира се лични музички израз и најпримећенији је кроз промене динамике и темпа при певању (Swanwick, 1991);
- ако су му познати од раније, дете препознаје карактер музике и инструменте на којима је изведена (Ђурковић, 1998: 237);
- развијена је способност запажања динамичких контраста и карактера композиције (Мирковић, 1996:349);
- увећава се интересовање за слушањем музике, ширењем музичких знања као и музичког вокабулара (високо-ниско, брзо-споро, тихо-гласно, итд), (Duffy, 2006);
- деца умеју да разликују тонове по висини, међутим имају потешкоћа уколико то треба да чине кроз вербални одговор, јер термине везане за висину мешају са

терминима везаним за динамику; зато истраживања треба обављати кроз примену других, невербалних метода, или истраживању би требало да претходи обука фокусирана ка усвајању дотичних термина (Miyamoto, 2007).

2.1. Музички инструменти

У наставни процес дејче музичке инструменте је увео немачки композитор, диригент и педагог, Карл Орф. Он је дошао на идеју да поједине инструменте симфонијског оркестра, као и неке народне инструменте, упрости и прилагоди извођачким могућностима деце предшколског узраста и школског узраста.

Рад са инструментима мора да заузме важно место у програмима музичког васпитања, са полазиштем у дејчој фасцинацији различитим звуковима и њиховој природној тенденцији за манипулисањем инструментима. Кроз истраживања са звуком и конкретна искуства са инструментима деца развијају концепте висине и боје тона (Swanson, 1969: 17). Период раног детињства од великог су значаја за дете да научи да користи своје тело, као и музичке инструменте у музичком изражавању у оквиру различитих музичких стилова (Liegeois i sarad, 1998).

Инструменти се могу користити као оквир дочаравања различитих звучних појава, или извођења пратње уз певање или бројалице – равномерног пулса или ритма. Аутори Паунд и Харисон у својој књизи дају инструкције за рад са инструментима, које су категорисане према узрасту. За узраст од треће до пете године препоручују прављење и експериментисање са конвенционалним, неконвенционалним ритмичким инструментима, али и различитим начинима музицирања применом сопственог тела, као и употребу инструмената као пратњу певању. Такође, сматрају да је јако важно деци допустити да истраже све динамичке могућности извођења на инструменту, па и најгласније, за шта препоручују употребу дворишног простора предшколске установе (Pound, 2002).

Приликом увођења инструмената, деца најпре треба да добију прилику да експериментишу са звуком, тако да један или неколико инструмената кружи од детета до детета, а не тако да сва деца одједном добију инструмент и створе превелику буку (Bayless & Ramsey: 1978). Свирање на инструментима са одређеном висином тона представља један од бољих начина да деца развијају разумевање мелодије и хармоније (Swanson, 1969: 30). У музичком сазревању препознатљива фаза манифестује се кроз

способност репродуковања кратких мелодија на инструментима са одређеном висином тона, може се догодити са три, а често и са четири или пет година. Зато је неопходно обезбедити време за индивидуално музицирање појединаца на удараљкама са одређеном висином тона, а родитељима деце, за коју васпитачи утврде да у великој мери уживају у оваквим искуствима, потребно је препоручити да обезбеде сличан инструмент и у кућним условима (Thom, 1929).

2.2. Основни елементи инструменталне музике

Музичка игра представља најспонтанији начин на који дете изражава своје музичке способности, осећај за ритам и доживљавање мелодије и текста, у чије извођење уноси креативност. Музичке игре припадају групи покретних, углавном колективних игара. Имајући у виду да деца предшколског узраста песму и игру доживљавају као јединствен израз, њихова вредност стоји у томе што се она у овој музичкој активности ангажују вишеструко (Суздиловски и Ивановић, 2015: 160)

Најчешћа подела музичких игара је на (Суздиловски и Ивановић, 2015: 161):

- игре са певањем;
- игре уз инструменталну музику;
- плесове и народна кола и
- музичке драматизације.

Међутим, постоје и друге поделе које су детаљније везане за карактеристике. Према ауторки Протић (Протић, 1983) музичке игре деле се на:

- игре индивидуалног и колективног тактилног контакта;
- имитативне музичке игре;
- игре са улогама;
- игре у колони;
- игре у колу;
- остале музичке игре разноврсне по облику и садржају;
- бројалице;
- имитативне игре;
- игре са звучним предметима;
- дидактичке игре.

Исправном применом музичких игара може се позитивно утицати на развој музичких способности, које ће допринети да покрети буду у складу са музиком. Тим путем код деце ће се развијати моторика, координација покрета руку и ногу и вршиће се утицај на држање тела.

Инструментална музика представља сваку врсту музике створене, тј компоноване, за извођење на неком музичком инструменту. Гледајући у ширем смислу, у њу спадају и композиције вокализама, односно, пратећим певачким мелодијама без текста. Основни елементи музике су:

1. тон (одређује мелодију и хармонију);
2. ритам (његове саставне компоненте јесу темпо, мера и артикулација);
3. динамика;
4. особине тона као што су тембар и текстура тона.

Истраживања Михела показала су да се већ у другој недељи јасно примећује доминација акустичних дражи у односу на друге врсте. Тако дете са два месеца фокусира пажњу и јако рано почиње да разликује звукове по боји и висини. Михел такође сматра, да се темељи развоја способности детета да опажа, разликује и репродукује дурски и молски тонски род постављају у првим годинама живота, што поткрепљује сопственим налазима о формирању мелодијске секвенце код двогодишњака (Мирковић, 1996).

У другој години живота расте број дететових реакција на музику, почетни покушају усаглашавања покрета и музике, појава спонтаног певања песама једноставног ритма, без речи, имитација текста и мелодија песама које им певају одрасли. Трећа година означава фазу пажљивог слушања музике, повећања броја покрета у складу са музиком и броја спонтано изведених песама, као и успешног опонашања основних елемената песме: речи, ритма и мелодије. Песме четворогодишњака су разноврсне, занимљиве и инвентивне, оригиналне творевине или комбинације познатих песама. У петој години деца могу да отпевају песму ритмички и мелодијски тачно, са мањим грешкама у интонирању интервала. Звучно богата мелодија има и даље примарну улогу у музичком искуству, а поготову се развија способност одржавања ритма и правилне пулсације (Вукићевић, 2012: 192).

2.3. Савремени приступ музичкој педагогији

Образовни потенцијал и узајамно деловање музике и физичке активности на предшколском узрасту очигледни су у потреби да се прикаже природни стимуланс покрета музиком. Тако савремени приступ музичкој педагогији се све више окреће пракси усвајања знања кроз елементе метода Далкроз, Валдорф, Монтесори, Кодал, Орф (Лазих и др., 2021). Њихова основна предност заснива се на томе што покривају широку област учења музике од почетног до завршног стадијума. У процесу учења наведене методе имају свој ефекат кроз приступ који је карактеристичан по томе што укључује потпуну укљученост не само менталних функција већ и осталих које могу помоћи бољем разумевању и усвајању знања, а посебно телесних. У наредна два поглавља као део рада, даћемо преглед приступа и метода (Далкроз и Орф) у музичком образовању путем инструменталне музике, у којима покрет има главну улогу и значај, из разлога јер активира и тело и ум, а подстиче перцепције музике и њених изражајних средстава.

2.3.1. Далкроз метода

Применом Далкроз методе, полази се од премисе да се класично музичко образовање заснива на развоју механичке интерпретације и не доприноси креативности у довољној мери. Швајцарски композитор и истакнути педагог, креатор методе, Емил Жак Далкроз, сматрао је да је музику неопходно искусити физички, ментално и духовно са циљем развијања унутрашњег слуха и стварање свесне везе између ума и тела. Публикација структуром прати наведене циљеве (генеза Далкроз методе и примене у практичном раду са децом узраста од 12 месеци до поласка у школу, провера упознатости студената основних студија и др) и заокружује упитаност о еуритмији и Далкроз методи, њеној употреби у раду са децом предшколског узраста и њиховим холистичким развојем, тј у образовању за будући позив васпитача деце предшколског узраста. У пракси Далкроз метода се често изједначава са термином еуритмија, и применљива је у настави музичког васпитања, културе и образовања и у себе укључује ритмичке активности и покрете, солфеђо и импровизацију, са циљем развоја музикалности у ширем смислу. Према Далкрозу, разумевање тела у музичком извођењу има за циљ да развије познавање тела и свест о физичким захтевима у

музичкој интерпретацији и извођењу. Вањушка Мартиновић (Лазић, 2022:90) појашњава да Далкроз методе дели музичко стваралаштво на три повезана аспекта:

- еуритмија,
- солфеђо и
- интерпретацију.

Поменута три аспекта потенцирају да су развијене телесне вештине а да особи телесно вежбање помаже да успешније координира својим покретима у музичкој и извођачкој уметности. Један од базичних принципа Далкроз методе је да, извођење лепе музике треба да рефлектује унутрашњи осећај односа времена, простора и енергије у музици“ (Лазић, 2022: 91). Примењени покрет у Далкроз методи помаже разумевању елемената музичке структуре јер се уз њега развијају когнитивни, афективни и психомоторни аспекти личности; развија се моторика, координација, концентрација.

Далкросова метода покрива различите васпитно образовне области, попут музичког и физичког васпитања, педагогије, психологије, медицине, чиме укључује и стручњаке из тих области. Улога тела у музичкој мисли и изражавању је централно за суштину и делотворност Далкросове педагошке методе. На основу свих бројних емпиријских радова закључује се да у Далкросовој методи најбитније место заузимају тело и телесни процеси. Сви главни елементи музике (мелодија, мелодијска контура, ритам и фразирање, тачке, канденце, акценти, микроваријације у времену и динамици и хармонија) засновани су на телесним процесима на које се уједно и ослањају. Телесни процеси уско су повезани са покретом/кретањем, а опште је познато да је покрет/кретања значајан чинилац за психомоторички развој. Психомоторички развој односи се на промене у когнитивним, емоционалним, моторичким и социјалним капацитетима детета од почетка живота до адолесценције. У истраживањима доказано је да програми који обухватају музику и покрет позитивно утичу на унапређење неуропсихолошке зрелости код деце предшколског узраста. Примена Далкроз методе у једној студији дала је позитивне резултате на побољшање расположења запослених. Аутори Херера и Варгас (Herrera & Vargas, 2019. стр. 275) дошли су до закључка да је терапија ритмом добра стратегија да се управља на радном месту, јер је дошло до отклањања напетости, депресије, беса и умора. Такође на основу многих истраживања установљено је да је у медицинским и психолошким терапијама учешће у Далкроз еуритмију повећало способност деце да контролишу моторичку активност и да су

након примене умањила склоност одвлачења пажње. У закључку једне студије наводи се да кроз активности засноване на Далкросовој методи (певање са покретом, импровизација покрета, плесови и вежбе опуштања) нуди могућност за невербалну отолеворену интеракцију, а самим тим и могућност за развој активности и аутономије ученика, пре свега кроз развој тела и друштвених вештина (Лазих и др., 2022). Потреба за другачијим приступом у музичком васпитно-образовном раду у Србији стоји чињеница које су свесни и музички педагози, али и млади коју музику тек уче. Зато је еуритмија и уплив идеје Далкрос методе потпуно природан ток у развоју усвајања музике као уметности и практичне вештине (Лазих, 2022:145).

2.3.2. Орф метода

Немачки композитор, Карл Орф, се сматра једним од најзначајнијих композитора и диригентом двадесетог века. Бавио и педагошким радом са најмлађима и написао је књигу „Музика за децу“, намењена образовању, док је у настави увео свој такозвани Орфов инструментаријум, сачињен од инструмената прилагођених деци.

У Орфовом приступу, покрет је фундаменталан и представља основу на којој почива сво учење музике. Веровао је да је кретање природни део процеса развоја код деце. Стога је основни циљ приступа применом ове методе да обезбеди средства за буђење потенцијала у сваком детету за „музичко“, да дете буде оспособљено да разуме и користи музику и кретање као облике изражавања. Сматрао је да би слободне покрете које дете ствара у игри, требало употребити у музичком образовању. Осим наведеног, био је мишљеник тога, да би и природне, спонтане и ненаучене радње које су уобичајене за већину деце требало комбиновати са песмама, римама и инструменталним композицијама. Код Орфовог приступа деца се подстичу да истражују различите покрете и да осете квалитет тих покрета свим деловима свог тела. Деца либерално доживљавају карактеристике покрета који могу бити различити, на пример, лагани, тешки, глатки, назубљени или усмерени нагоре, надоле, унутра или ка споља (Woods, 1987: 36).

Експериментисање са померањем тела у простору уз слушање различитих музичких композиција, али и уз друге активност је неопходни део приступа. Слободно кретање уз ритам који се изводи на бубњевима и другим инструментима деци пружа могућност да осете како тело може пратити ритам и без употребе речи. Тим путем деца уче да се

крећу, осмишљавају и праве покрете уз музику која у себи садржи контрастирајуће делове, брзе, споре или умерене. Тако постају оспособљена да комбинују покрет са звуцима (ритмом, мелодијама) које стварају свирајући на Орфовим инструментима (Calvin, 1998:6).

Карл је дефинисао четири основна покрета тела којима деца могу да прате риме и напеве, као и специфичне музичке композиције као што су канони, остината и ронда. Ови основни покрети тела јесу плескање длановима, ударање шаком, пуккетање прстима и ударање рукама по бутинама (Woods, 1987:36).

У Орфовом приступу очувана је слобода и радост истраживања покрета. Пратеће активност везане за покрет помажу у неговању дететове самосвести, као и подстицање дететове стваралачке потенцијале. Истраживачки и слободни покрети доводе до више усмерених активности покрета које појачавају ритмичку прецизност у импровизацији и пратњи Орфових инструмената. Заступљени елементи учења заступљени у Орфовом приступу укључују памћење, откривање, посматрање, анализу, дискриминацију и концентрацију. Применом у ширем контексту, деца уче да закључују и доносе судове (Ивановић, 2018:531).

3. МЕТОДОЛОШКИ ДЕО

РИТАМ

Ритам сам представила кроз две различите активности и композиције уз употребу методе Жак Далкроза и Карл Орфа.

3.1. Активност 1- метода Карлф Орфа

Пре главне реализације саме активности деци је уз помоћ демонстрације објашњено шта је то ритам. Поставили су руку на груди и ослушкивали шта ради срце. Дечија запажања субила да срце удара и куца као бубањ, након чега смо заједно одбројавали откуцаје срца уз различите покрете тела: ударањем ногама о под и ударањем дланом о длан (тапшањем).

фотографија 1

бројање откуцаја ударањем ногама о под

фотографија 2

бројање откуцаја ударањем дланом о длан

После прве демонстрације, због велике заинтересованости деце, уследела је и друга. Имитирали смо кретање различитих животиња (медвед, миш, зец) и заједно бројали њихове кораке, односно колико би којој животињи било потребно да дође од почетка до краја собе. Разликовали смо кораке по дужини и упоређивали ко има дужи, а ко краћи корак. Анализирајући кретање одређених животиња деца су их повезала и са темпом, односно брзином којом ће се животиња кретати.

фотографија 3

имитација кретања медведа

фотографија 4

имитација кретања миша

фотографија 5

имитација кретања зеца

На предлог деце реализовали смо игру „Како бубањ каже?“. Једно дете задаје ритам ударањем дланом или дрвеним штапићем о бубањ, а остали га прате уз разне покрете тела. Након што дете које задаје ритам каже „стоп“, говори један број од један до десет и остали имају задатк да формирају круг у датом броју. Дете које испадне придружује се бубњару и игра се наставља. Како би било занимљивије поред бубња користили смо и кастањете које су сами направили.

фотографија 6

свирање на кастањетама

фотографија 7

свирање на бубњевима

За главну активност послушали смо „Турски марш“ (Волфганг Амадеус Моцарт) у трајању од 2 минута. Деца су користећи Орф медоту имала задатак да својим покретима тела, као што су: пуккетање прстима, плјескање длановима, трљањем дланом о длан, тапшање колена и ударање ногама о под дочарају ритам, ускладе га уз дату мелодију и уз помоћ наведених покрета акцентују наглашени део такта. У зависности од времена, активност смо реализовали у соби и дворишту вртића.

фотографија 8

трљање дланом о длан

фотографија 9

ударање ногама о под

фотографија 10

пуцкати прсти

фотографија 11

трљање дланом о длан

фотографија 12

тапшање колена

3.2. Активност 2- Далкроз метода

Друга активност реализована је уз употребу Далкроз методе.

Активност је представљена композицијом „Четири годишња доба“ (Антонио Вивалди) у трајању од 2 минута, уз употребу Далкроз методе. Реализована је у сали вртића. Наведену композицију изабрала сам јер описује природу и звуком виолине шароликост годишњих доба, где деца кроз покрет могу слободно да изразе оно што осећају и на који начин доживљавају мелодију.

Поред извођења њихових слободних покрета у зависности од ритма, користили смо и реквизите као што су: траке од крепа папира, балон и кружиће од самолепљивог папира у боји, које сам залепила на поду сале. Деца су уз моју помоћ правила средства

опцртавајући кружиће, сецкајући их и правећи траке лепећи креп папир на дрвене штапиће. Такође су изразила жељу да кружићи буду разних боја (жути, црвени, плави, рози, наранџасти) јер су их те, веселе боје подсећале на радост, лепо време и на то да је стигло пролеће.

фотографија 13

прављење тракица од креп папира

фотографија 14

сецкање кружића

Задатак је био да на основу кретања мелодије деца своје покрете усклађују од најситнијих на прстима, до поскока, уз ритам померања тракица које су држали у рукама.

Прва два минута изабрала сам јер мелодија описује буђење и лепоте пролећа. На самом почетку залепила сам кружиће различитих боја по сали. Свако дете је стајало на по једном кружићу. Након што је композиција започела, кретали су се са једног на други у поскоцима или трчкарајући јер је мелодија весела и разиграна. Како је постајала тиша, одређени број деце се заустављао на кружићима и њихало се лево-десно уз ситно повлачење тракица горе-доле, док су по двоје њих лагано трчкарали у зависности од темпа око детета које се налазило на кружићу. Појачавањем динамике сви су полетно и весело наставили да поскакују као са почетка. Затим у високим тоновима виолине који се крећу у бржем темпу и подсећају на буђење природе и цвркуте птица, на прстима су формирали круг. Један део деце спуштао се лагано у чучањ, други између њих пролазили ситно трчкарајући и правећи осцилације тракицама, а двоје деце ушло је унутар круга и на средини додиривало балон и плесало. Након што се све смирило,

деца су се подигла из чучња а затим се мелодија са почетка поновила и сви су се полако поставили на кружиће покскаујући.

Фотографија 15

фотографија 16

Фотографија 17

фотографија 18

Описану активност сам реализовала са децом али је током саме реализације уследило низ потешкоћа. Сала није била довољно пространа и самим тим није нам био омогућен адекватан простор у коме би активност била комплетно спроведена. Кружићи које сам поставила на поду сале нису били на довољно удаљеним растојањима један од другог па су самим тим деца била спутана и ограничена у кретању и нису имала довољно слободе. На основу наведеног одлучили смо да активност поновимо у нашој соби, јер време напољу није било одговарајуће за пробу у дворишту вртића. Друга потешкоћа настала је због одређених делова кореографије у којима је деци било теже да ускладе ритам и запамте поједине покрете. С обзиром на препреке на које смо наишли и

имајући у виду да нам је простор у соби пружао мало више слободе него у сали, али не довољно, деца су дала предлог да променимо активност и прилагодимо је њима и простору. Део у ком су требали да поскакују око свог друга машући са тракицама, променили смо на иницијативу дечака С.С. који је предложио да свако поскакује око свог кружића. Такође смо дошли на идеју да кружићи не буду раштркани по поду собе већ залепљени у великом кругу како се не би међусобно сударали док плешу. Пред сам крај, у високим тоновима виолине, девојчица К.С. предложила је да сви другари шетају на прстима ситно око другара који се налазе у кругу и повлаче своје тракице, а да се две девојчице унутар круга додају са балоном. Девојчице које су повученије и стидљивије биле су унутар круга са балонима и обрадовале су се таквим начином учествовања.

фотографија 19

фотографија 20

фотографија 21

фотографија 22

фотографија 23

АРТИКУЛАЦИЈА И ПРЕДСТАВЉАЊЕ НОТА УЗ ПОМОЋ ЦРТЕЖА

Представљање нота уз помоћ цртежа обрадила сам кроз две различите активности, као и артикулацију тонова у музици: легато, стакато, деташе.

3.3. Активност 1

На папиру из блока бр. 5 нацртала сам разне симболе у виду тачкица, кружића, отворених, затворених, правих, кривих и изломљених линија и поставила га на сто да бих уочила и заинтересованост деце. Деци су симболи са папира одмах привукли пажњу, а потом су ме питала да им објасним какве су то шаре нацртане. Пустила сам Бетовену симфонију бр. 5 коју смо слушали прва два минута и пратила је шарајући и додиривајући прстима по линијама и кружићима.

фотографија 24

фотографија 25

фотографија 26

Проблем је био да се дође до закључка зашто су поједине линије саме, неповезане и једна поред друге (деташе). Потом сам им помогла да истраже уз помоћ демонстрације на синтисајзеру. Једна група деце на металном металофону и синтисајзеру дочараласу шта је стакато уз кратко и одсечно притискање дирки и ударањем штапића по металним плочицама, а друга група шта је деташе на тај начин што су одвојено свирали ноте и притискали дирке дуже од претходне групе.

фотографија 27

фотографија 28

фотографија 29

Деца су на креативан начин, кроз пример другара који се држе за руку, представила повезане ноте (*легато*), а ноте које су одвојене (*деташе*) представили су као другаре који су се посвађали и шетају одвојено.

Ноте које сам написала у датој провокацији са почетка деца су представила различитим бојама:

- Стакато је представљен цвеном бојом
- Легато је представљен црном бојом
- Деташе је представљен плавом бојом.

фотографија 30

фотографија 31

фотографија 32

Након наведеног приказивања бојама, деца су помоћу музикограма заједно представили композицију. Свако дете је имало прилику да “одсвира“ по један део, а касније су га користили и током игре у својим активностима.

фотографија 33

фотографија 34

фотографија 35

фотографија 36

Одслушана композиција била је комплекснија са више краћих и дужих фраза па им је било теже да прелазе са једне на другу и испрате све тонове, али им се свидела због тога што је бучна и подсећа их на бајку у којој је присутно ишчекивање неког дешавања. Подсетила их је на бајку у којој су присутне принцезе, принчеви и витезови који спашавају.

3.4. Активност 2

За другу активност пуштена је композиција „За Елизу“ (Лудвиг Ван Бетовен) у трајању од 2 минута. Деца су се формирала по групицама у кругу, распоредила јастуке по поду и пронашла своје место, Послушали су дату композицију и на основу претходне, црним, плавим и црвеним фломастерима су подебљали линије (ноте) у зависности од тога да ли се свирају повезано или одвојено. Символи су представљени у виду правих, кривих и отворених линија и тачкица. Криве и праве линије представљале су повезане “ноте“, а тачка одвојену ноту од осталих.

фотографија 37

фотографија 38

фотографија 39

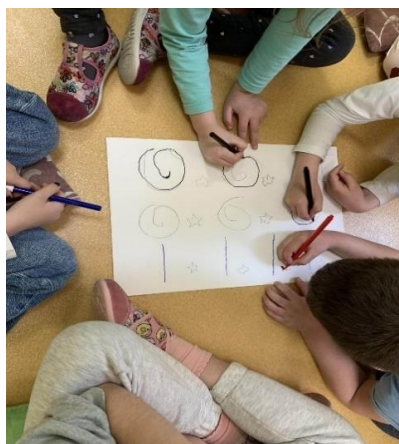

фотографија 40

фотографија 41

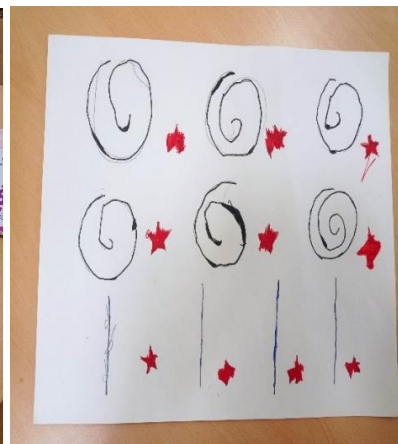
Деца су имала жељу да направе и њихов посебан музикограм за композицију. Поред урађеног, нацртали су нови цртеж који је представљен са линијама и другим симболима, а потом су симболе подебљали фломастерима различитих боја и “свирали” прстима шарајући по њима. Симболи су представљени отвореним линијама и правим линијама и уместо тачке, звездицама.

фотографија 42

фотографија 43

фотографија 44

фотографија 45

фотографија 46

Током праћења мелодије поједина деца су се снашла а поједина нису успела баш најбоље да испрате сваки симбол и ускладе их са покретом јер је темпо композиције био бржи у одређеним деловима. Уочили су да се неки делови композиције понављају и да су другачији од других, па смо потом одслушали композицију од почетка до краја, по њиховој жељи. Бројали смо колико различитих целина, односно фраза има, а повезане целине су их подсетиле на причу коју им преноси мелодија.

У обе активности су поред корелације са ликовним васпитањем имали и корелацију са почетним математичким појмовима. Препознавали су и цртали праве, криве, изломљене линије, кругове и тачке.

ТЕМПО

Као и претходне елементе у музици, тако сам и темпо деци приближила кроз две композиције и активности.

3.5. Активност 1

За прву активност пуштена је „Симфонија бр. 40“ (Волфганг Амадеус Моцарт), у трајању од два минута. Деца су имала слободу да импровизују покрете по њиховој жељи у складу са темпом. Активност је реализована у дворишту вртића, а собзиром да је дворште велико, пространо и заједничко, у њему су били и млађи и старији другари.

Сви су били инспирисани мелодијом и слободно су се кретали уз њу по дворишту, пратећи једни друге и осмишљавајући своје нове покрете и имитације. Покрете уз дату композицију и темпо којим се мелодија кретала највише су повезали са природом, разним начинима слободног кретања, кретањем животиња. Темпо мелодије су дочарали спорим и брзим кретањем:

- опонашали су мачке које се шуњају (спор темпо)
- имитирали змајеве који лете (брз темпо)
- опонашали су њихање грана на дрвећу (спор темпо)
- шетали су (спор темпо)
- трчали (брз темпо)
- плесали су у складу са кретањем мелодије
- скакутали као зечеви.

Фотографија 47

опонашање мачака које се шуњају

фотографија 48

имитација змајева који лете

фотографија 49

опонашање њихања грана на дрвећу

фотографија 50

ходање

фотографија 51

трчање

фотографија 52

плесање

фотографија 53

фотографија 54

имитација скакутања зечића

фотографија 55

Деци се много свидела композиција јер је темпо варирао од спорог до брзог и најбржег што је резултирало бољим расположењем и мотивисало их на разне начине изражавања кроз покрете. Потешкоће нису имали и дочарали су сваку брзину кретања мелодије.

3.6. Активност 2

Следећу активност реализовала сам користећи полигон који сам осмислила заједно са децом. Пуштена је композиција Алегро модерато (Л. Ленто), у трајању од два минута (0.30 - 2:30), пуштена је од тридесете секунде и трајала је до друге минуте и тридесете секунде. Због лепог времена полигон смо направили у дворишту вртића. Деца су изабрала препреке које ће прелазити и помогла ми да их распоредим по дворишту. Реквизите и материјале које смо искористила за препреке су:

- дрвена клупица
- чуњеви
- пластичне коцке
- вијача
- дрвена кућица
- гуме
- еластичне подне плоче од рециклажне гуме за игру школице;
- Тобоган

У зависности од темпа деца су ходала су по клупици, обилазила чуњеве, прескакала пластичне коцке, круг који је формиран помоћу вијаче и провлачила се испод дрвене кућице. Потом су прелазила веће чуњеве и гуме у скоковима, одиграла игру школице скачући по плочама на којима се налазе бројеви од један до десет и на самом крају, полигон завршавали спуштајући се низ тобоган. На самом почетку, препреке сам прешла лично, а потом деца уз моје асистирање.

фотографија 56

фотографија 57

фотографија 58

фотографија 59

фотографија 60

фотографија 61

Дечи је било веома занимљиво да прелазе препреке различитом брзином, кретајући се споро и брзо пратећи мелодију. Интересантни су им били прелази из спорог у брз темпо и обрнуто јер су пазили да не погреше и не „испадну из игре“. Ослушкивали су мелодију и пазили на њену брзину током прелажења полигона, а поједина деца која су теже усклађивала кретање са темпом имала су помоћ од другара, на начин што су их усмеравали којом брзином треба да се крећу, пажљиво пратећи музику.

ДИНАМИКА

Динамику сам представила кроз две активности, од којих је једна осмишљена у виду игре „Заледи се“, како би деца била што интересантнија.

3.7. Активност 1

Игру „Заледи се“ реализовала сам са децом уз Увертиру (Волфганг Амадеус Моцарт) у трајању од два минута. Активност је реализована у сали. Поделила сам их у две групе.

Прва група имала је задатак да се креће по црвеном или плавом кругу који су формиран од вунице, у зависности од тога којом јачином се креће мелодија. Када је мелодија постала гласна неколико њих се кретало око црвеног круга на прстићима и поскакујући, а како је постајала тиша, деца која су била око плавог круга кретала су се спуштајући се лагано у чучањ, гмижући као змијице или шуњањем.

Друга група је имала задатак да прати јачину тонова одређеним инструментима унутар круга. Деца су сама бирала Орфове инструменте и на основу њихове звучности одређивала да ли ће са њима представљати тиху или гласну мелодију. Троје деце је пратило другаре унутар црвеног круга, а троје унутар плавог. Инструменти које су изабрали да дочарају гласну мелодију су: бубањ, даире, дрвени штапићи. Тиху мелодију дочарали су уз помоћ: прапораца, звечке, триангла и штапића. Активност је постала занимљивија када смо увели такмичарске елементе. Током слушања композиције пажљиво су ослушкивали музику и када је мелодија у њој постајала гласнија, деца у плавом кругу су се заледила, и обрнуто. Сви заједно су помогли у доношењу инструмената и вунице у салу и њиховом припремању за активност.

фотографија 62

формирање круга од плаве вунице

фотографија 63

формирање круга од црвене вунице

фотографија 64

постављање инструмената за праћење тихе мелодије

фотографија 65

постављање инструмената за праћење гласне мелодије

фотографија 66

фотографија 67

фотографија 68

Деца су током кретања сама постепено смишљала на који начин ће да представе тих и гласан тон. Трчала су, ударала ногама о под, плесала, поскакивала, гмизала као змијице, шуњала се и кретала у чучњу. Деца која су била унутар круга, са инструментима су другарима око круга показивали разне начине кретања и давала им знак када треба да се залече. Потешкоћу им је представљало брзо смењивање динамике. Потом сам им олакшала активност на начин што је једно дете било помоћник и током композиције смењивало динамику појачавањем и стишавањем музике. Добро су се снашли у разликовању тихе и гласне мелодије у композицији и пратили када која група треба да се заледи. Уз динамику деца су пратила и темпо, јер им је било занимљиво да ускладе споре и брзе покрете уз кретање и плесање. Током активности групе су замениле улоге како би било занимљивије.

3.8. Активност 2

Следећу активност осмислила сам уз Симфонију број 4 (Антон Брукнер) у трајању од једног минута и тридесет секунди (2:00-3:30). Композиција је пуштена од друге минуте и трајала је до треће минуте и тридесете секунде. Активност је такође реализована у сали. Деца су подељена у две групе и на основу претходне активности прва група је дочарала динамику шетањем на прстићима и спуштањем у чучањ, додавајући по жељи још покрета који су их асоцирали на одређену јачину тона. Друга група је динамику водила са лоптом, провлачењем испод столица или додавањем изнад главе у зависности од динамике. Деца која су представљала тиху мелодију кретала су се око сунђерастог елемента у облику круга, а гласно кретање мелодије представљено је на основу осам столица постављених једна иза друге у возићу, на којима су деца седела и провлачила и додавала лопту изнад глава. Четворо њих је на самом почетку заузело четири столице, а након што се лопта додала последњем детету, то дете заједно са њом прелази на столицу испред првог учесника и активност се наставља.

фотографија 69

фотографија 70

кретање око сунђерастог елемента у облику круга

фотографија 71

фотографија 72

праћење јачине мелодије додавањем лопте изнад главе и провлачењем испод столице

Како би деци било занимљивије унела сам такмичарске елементе у активност на начин што су требали да пазе да им лопта не испадне или се откотрља са стране. У том случају би група остала без члана који није пазио на лопту и послао га у групу друге екипе. На мој знак обе групе су замениле своје положаје и испробале улоге претхоних. Активност смо поновили неколико пута, а потом су је деца кориговала својим идејама и унапредили је. Једна група је поставила столице у круг и добацивала се лоптом док је мелодија гласна, а када се стишавала додавали су је котрљајући је од столице до столице једни другима. Док је друга група која се кретала око сунђерастог елемента у облику круга смењивала динамику на начин што су једно другом додавали лопту изнад глава шетајући када је мелодија гласна, а тиху мелодију су представили кретањем у чучњу и котрљањем лопте од једног до другог.

фотографија 73

фотографија 74

праћење гласне мелодије додавањем лопте изнад главе праћење тихе мелодије котрљањем лопте по поду

фотографија 75

фотографија 76

праћење гласне мелодије добацивањем лопте

праћење тихе мелодије котрљањем лопте

Током активности повезивали су ритам и динамику и дошли до закључка да брза мелодија не мора бити гласна а спора мелодија тиха, јер су на почетку мешали динамику са темпом. Веома су лепо савладали динамику усклађујући је уз ритам. Теже им је ишло да ослушкују прелазак мелодије из тихе у гласну, где је уследело збуњивање у извођењу покрета али временом, понављајући активност и слушајући композицију, савладали су кретање уз мелодију.

4. ЗАКЉУЧАК

Развој детета од рођења до поласка у школу представља процес током ког дете стиче знање и вештине и сажима когнитивни, афективни и психомоторички развој. Међу савременим ауторима који се баве развојем детета постоји усаглашеност да је развој динамичан и континуиран процес који зависи од генетике, породичног окружења, друштвених и економских околности. Образовни потенцијал као и узајамно деловање музике и физичке активности на предшколском узрасту очигледни су у потреби да се искаже природни стимуланс покрета музиком. Данас се савремени приступ музичкој педагогији све више окреће пракси усвајања знања путем елемената метода Далкроз, Орф, Валдорф, Монтесори. Њихова предност је у томе што покривају велику област учења музике од почетног до завршног стадијума (Лазих, 2022).

У оквиру музичког васпитања и образовања деце, слушање музике једна је од значајних и учесталих активности које се реализују у предшколским установама. У предшколском узрасту, у васпитно-образовној пракси, слушање музике обично прати разговор о појединим музичким компонентама. Бројни аутори закључили су да је дечије разумевање одређених музичких елемената (висине тона, динамике, темпа, боје тона) често боље него што умеју да се о њима вербално изразе, па тако осим вербалног реаговања на одређене музичке елементе, слушање музике треба да буде праћено и реаговањем покретом на промене одређених музичких карактеристика (високо-ниско, споро-брзо, гласно-тихо), чак и на промене у оквиру музичке форме.

Деца су кроз приказане активности имала слободу да изразе своја осећања, изводе слободне покрете уз музику усклађујући их уз ритам, темпо и динамику и прикажу начин извођења покрета на њихов начин. Савладали су основне елементе музике уз наведене активности које су се реализовале кроз игру, покрете и плесање. Детету треба пружити прилику да се креће, игра, плеше и истражује своје способности, открива себе и своје могућности. Кроз игру и забаву у претходно наведеним активностима деца су брже и боље усвојила знања и сваки елемент музике успела да ускладе својим покретима уједно ослушкујући музику. Деца су бића жељна забаве, игре, смеха и знања. Заинтересована су и знатижељна а на нама, васпитачима је да њихове таленте и интересовања откријемо, негујемо, пратимо и подстичемо.

5. ЛИТЕРАТУРА

Bayless, K., Ramsey, M.(1978). *Music, a way of life for the young child*. Saint Louis: The C.V. Mosby Company. Swanson, B. University of Michigan.

Браловић, В., Михајловић, Н. (2018). Музичке игре, развијање ритма и музичког памћења у предшколском узрасту. Савремени свет и толеранција кроз призму предшколског васпитања. Зборник радова са Тринаесте конференције „*Васпитач у 21. веку*“ . Висока школа за васпитаче струковних студија, Ниш.

Calvin, Campbell, K.(1998). Supporting the Development of the Whole Child through Orff Schulwerk, Montessori and Multiple Intelligences. *Elementary and Childhood Education*, 1-3, 3-33. Oakville, Canada.

Вукићевић, Н. (2022). *Интерактивни приступи реализацији дејег музичког стваралаштва у млађим разредима основне школе*. Докторска дисертација. Универзитет у Новом Саду Филозофски факултет, Нови Сад.

Вукићевић, Н.(2012). Значај идентификације и развијање музичких способности за реализацију дејег музичког стваралаштва: *Часопис Узданица*. Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, Јагодина.

Гајић, О.(2004). Проблемска настава књижевности у теорији и пракси. *Резултати експерименталних истраживања*, Филозофски факултет, Нови Сад.

Duffy, B.(2006). *Supporting Creativity and Imagination in the Early Years*. Maidenhead.Berkshire, United Kingdom.

Ђурковић-Пантелић, М.(1998). *Методика музичког васпитања деце предшколског узраста*. Виша школа за образовање васпитача. Шабац.

Ивановић, М.(2019). Интеграција Орфовог приступа у савремено основношколско музичко образовање. У С. Маринковић и Ј. Стаматовић (ур.), *Наука, настава, учење – проблеми и перспективе*, рад штапан у целини, (525-538), Педагошки факултет. Ужице.

Клеменовић, Ј., Луциа, А.(2008).Подршка породице у вођењу музички даровите деце предшколског узраста“ у: Зборник радова са 14. међународног скупа, *Породица као фактор подстицања даровитости*. Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Михаило Павлов, Вршац.

Лазић, С. (2010). Далкроз метода и њен утицај на моторику, локомоторни апарати и естетику покрета, Стручни рад, *Sports Science and Helath* 12(1) 87-93. Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Нови Сад, Србија.

Лазић, С., Матовић, М., Јанковић, М.(2022). *Еуритмија у холистичком развоју детета: донети и ограничења*. Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду.

Лазић, М., Матовић, М., Вуковић, С. (2021). Далкроз метода: елементи интеграције музике и покрета. Васпитање и образовање, *Часопис за педагошку теорију и праксу*. Звод за уџбенике и наставна средства, Подгорица. ИССН: 0350-1094, Вол (66). Бр.2. стр.103-112

Liegeois-Chauvel, C., Peretz, I., Babai, M., Laguitton, V., Chauvel, P.(1998). *Contribution of different cortical areas in the temporal lobes to music processing Brain: a journal of neurology*, 121(10), 1856-1867.Montreal, Quebec, Canada.

Мирковић-Радос, К., Матић, Е.(1986). *Музика и предшколско дете*. Завод за уџбенике и наставна средства. Београд.

Мирковић, Р.(1996). *Психологија музике*. Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

Miyamoto, K.(2007). Musical Characteristics of Preschool-Age Students: A Review of Literature. *Application of Research in Music Education*. Robert Fulton Dr Reston,VA 20191.

Pound, L., Harrison, C.(2002). *Supporting musical development in the early years*. McGraw-Hill Education(UK).

Swanson, B.(1969). *Music in the education of children California*: Wadsworth Publishing Co. Inc. Davis Dr, Belmont California.

Swanwick, K.(1991). Further research on the musical development sequence. *Psychology of music*. London University of Education.

Соколовић-Игњачевић, М. (2019). Слушање музике у оквиру предшколског образовања у програмским документима и стручним публикацијама у Србији од краја XIX века до данас. Универзитет у Београду, Учитељски факултет Република Србија. Оригинални научни чланак. *Artefact* Vol. 5. No. 1

Суздиловски, Д., Ивановић, М.(2015). *Музичка игра у активности у вртићу*. Зборник радова. Прегледни научни чланак. Универзитет у Крагујевцу, Учитељски факултет у Ужицу.

Терзић, Е.(2003). *Слушање музике у првом циклусу обавезног образовања*. Зборник радова, 4:Учитељски факултет, Ужице.

Thorn, A.(1929). *Music for young children*. New York: Charles Scribner's Sons.

Herrera, M. B., Vargas, P.C.(2019). The Effect of One-Session Rhythm Therapy on Mood States in Female and Male Corporate Employees, *Retos: Nuevas tendencias en educacion fisica, deporte y recreacion*, (36), 273-277. University of Costarica, Spain.

Woods, D.(1987). *Movement and General Music: Perfect Partners*. Music Educators Journal, 74(3), Focus: Music and Movement, 35-36,41-42. London, United Kingdom.